

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІДЕОЛОГІЇ ЕКОЛОГІЗМУ

У статті розглянуто структурно-функціональну характеристику екологізму як ідеології постіндустріального суспільства, зокрема проаналізовано такі її складові: конкретно-екологічне знання, філософська, політична, економічна теорія, екологічний футуризм.

Ключові слова: екологія, екологізм, екологічне знання, екологічний світогляд, екологічний футуризм, екологічний рух, ідеологія.

Антропогенний тиск, що повсякчас зростає, все більш помітно впливає на систему міжнародних відносин, на долю всього людства, що і надає екологічним проблем властивості невідкладних і першочергових. Глобальний характер взаємодії суспільства і природи, людини і сфери її помешкання призводить до того, що в їхньому розв'язанні зіштовхуються інтереси різних суспільних груп, соціальних інститутів, окремих країн, регіонів, економічних систем. Вони стають об'єктом політичної боротьби, зіткнення різних світоглядних настанов.

Екологія, що первинно виникла як конкретна наука про взаємодію організмів рослинного і тваринного світу з середовищем помешкання, за наших часів перетворилась на науку про взаємодію людини і природи, суспільства і навколишнього середовища. Виникнувши на підставі поєднання, синтезу природознавства і суспільствознавства, вона, у свою чергу, надає радикальний зворотний вплив не лише на них, але й на формування системи поглядів, ідеологічних підходів, естетичних настанов і орієнтацій.

Але саме тут нерідко і відбувається змішування понять «екологія» і «екологізм». Аналізуючи сучасний стан екології деякі автори доходять висновку про те, що екологія набула статусу світогляду людства, яке прагне уникнути екологічної катастрофи, переросла рамки дослідницької діяльності у вузькому розумінні цього слова і постала як сукупність умонастроїв, що вона є не стільки наукою, скільки певною надбудовою, ментальним середовищем, в якому поєднуються дослідницькі, ідеологічні, філософсько-світоглядні та конкретно-організаційні засади управління ресурсами моніторингу довкілля тощо [1, 78].

Із подібного визначення випливає питання про правомірність ототожнення знання і світогляду, науки й ідеології. У цьому контексті

цілком правомірно, відзначаючи тісний взаємозв'язок між екологією й екологізмом, Р. Кіркман застерігає від ототожнення цих понять, наголошуючи, що екологія – це насамперед наука, яка досліджує, об'єктивує життя на Землі у формі знань з позицій зовнішнього спостерігача, тоді як екологіям охоплює взаємозв'язки і взаємодій відповідність між людським суб'єктом і біосферою як безпосереднє переживання цих зв'язків із середини, як певна характеристика людської екзистенції [2, 377].

Оцінюючи позицію Р. Кіркмана щодо визначення екології й екологізму, Т. Гардашук зауважує, що «екологія як комплексна наука становить важливе підґрунтя сучасного екологізму, але не тотожна йому. Більше того, зв'язок між екологією й екологізмом не є простим лінійним, а вимагає занурення у широкий пізнавальний, світоглядний, а також загально-культурний і цивілізаційні контексти, спираючись не лише на знання, а й на традиції, досвід, мудрість, інтуїцію, віру тощо. Таким чином, якщо екологія лежить у сфері науки, то екологіям охоплює собою частково сферу екології і частково – сферу поза наукового знання» [3, 52].

Головним організуючим принципом будь-якого ідеологічного явища є вимога «з практики і для практики». Це повністю стосується й екологізму, що первісно виник лише як соціальний рух, але який по мірі розвитку прийшов до необхідності розвитку власної ідеологічної бази, здатної, у свою чергу, не лише пояснити, але й намітити шляхи перетворення самої дійсності. Дане положення дозволяє довести як факт наукової легітимності екологізму як сучасного суспільно-політичного явища, так і визнати потребу в його розвитку для загально-соціальної теорії і соціально-політичної практики.

З часу свого виникнення екологізм завжди мав чітку політичну орієнтацію, що по мірі його теоретичного розвитку закономірно повинно було призвести до формування політичної ідеології. Оцінюючи ідеологічну доктрину сучасного екологізму можна відзначити, що вона володіє всією неповторною специфікою, притаманною її творцям. Сучасний екологізм настільки теоретичний, наскільки він здатний вирішувати актуальні теоретичні проблеми екологічного руху, весь комплекс екологічних проблем суспільства. Отже, ідеологічну теоретичність екологізму необхідно оцінювати не стільки у порівнянні з іншими ідеологічними побудовами, скільки, й більш за все, керуючись критеріями практичної доцільності і необхідності існування такого ідеологічного феномену, яким первісно є екологізм.

Розгляд екологізму як ідеології постматеріалізму найкраще розпочати через структурно-функціональну його характеристику. В ідеології екологізму слід виділити такі компоненти: конкретно-екологічне знання, філософська, політична, економічна теорії, екологічний футуризм.

Першою складовою частиною екологізму є *конкретно-екологічне знання*, яке розглядає проблеми взаємовідносин суспільства і природи у їхніх біо-і геоаспектах. Саме у вивченні конкретної екологічної дійсності ми вбачаємо справжній початок, вихідний пункт цієї ідеології, увесь зміст якої зформувався на вивченні реалій сучасного світу.

Значну роль у притягненні уваги світової громадськості до екологічної проблематики відіграли наукові доробки теоретиків екологізму: Р. Аллена, А. Гора, В. Дам'є, Ж. Дорста, У. Дугласа, Б. Коммонера, А. Печчеї, Ю. Одума, С. Оуена, Ф. Сен-Марка, Е. Фрома, Г. Хейфлінга, В. Хьосле, Т. де Шардена, А. Швейцара, В. Шумахера та ін. Науковий аналіз, проведений вказаними дослідниками дозволяє зробити загальний висновок про те, що існують природні межі перетворення природи, за якими починаються незворотні зміни функціональних характеристик біосфери. Нині людство опинилось перед лицем найглибшої екологічної кризи, яка поступово переростає в екологічну катастрофу.

Досить плідно в обґрунтуванні конкретного екологічного знання працюють й вітчизняні дослідники, які розвивають традиції, започатковані ще В. Вернадським: Г. Бачинський, В. Бродвій, В. Добровольський, Ю. Злобін, В. Єлисеєв, М. Калінін, В. Кучерявий, Л. Макаренко, О. Микитюк, С. Мороз, С. Стойко, Ю. Туниця, І. Черваньов, Ю. Шеляг-Сосонко та ін. Можна вважати, що перспективи українського екологізму багато в чому визначатимуться цією областю знань. Саме конкретне екологічне знання, науковий алармізм (від фр. Alarm – тривога) з приводу майбутнього планети, усвідомлення можливої майбутньої її катастрофи послужило поштовхом до створення тої сукупності ідей, які ми визначаємо як екологізм. Воно ж постійно стимулює пошуки нових підходів до формування екологічного світогляду.

Загальнотеоретичною засадою екологізму є його *філософська теорія*. Завдяки органічній включеності цієї філософії до загального розвитку екологізму він виступає як філософсько-орієнтована ідеологія. Її характерною ознакою від самого початку було відмовлення від намагання створити завершену систему знань, дати абсолютну істину в «останній інстанції». Екологізм несумісний з

доктринами, що виходять з заздалегідь встановлених теоретичних принципів як свого ядра. Він виходить не з принципів, а з конкретних фактів загибелі природного середовища. Тому те, навколо чого концентрується філософія вітчизняного екологізму, стосується перш за все проблем взаємодії людини й природи (В. Акопян, В. Андрущенко, Л. Большак, С. Волковинський, Т. Гардашук, В. Деркач, А. Єрмоленко, Г. Йонас, Ф. Канак, М. Кисельов, С. Кримський, В. Крисаченко, В. Лук'янець, Г. Марушевський, О. Стегній, Г. Ярчук та ін.).

Акцентуємо увагу на те, що засадничою філософської теорії екологізму є концепція «глибинної екології». «Суть глибинної екології – ставити глибокі питання. Прикметник «глибинна» підкреслює, що ми запитуємо «чому» й «як», тоді як іншим це нецікаво» [4, 113]. «Глибинну екологію цікавлять ті особисті настрої, цінності, естетичні і філософські переконаності, які не служать з необхідністю принципам утилітаризму й раціоналізму» [4, 114].

У цьому дослідженні немає можливості всебічного аналізу філософської теорії екологізму тож ми лише схематично охарактеризуємо її переважні риси й джерела, на яких ґрунтуються екологічні моделі суспільно-політичного розвитку, конкретний екологічний рух. *Базові принципи «глибинної екології»* варіюються від автора до автора, але вміщують ряд загальних, серед яких виділимо наступні:

1. Гармонія з природою завжди набагато краща ніж панування над нею. Природа - природне середовище виникнення й існування людини, життя якої залежить від її якісного стану. Цивілізація простягається своїми коренями у природу, яка наклала відбиток на людську культуру і справила вплив на всі твори мистецтва й наукові звершення, й саме життя у гармонії з природою надає людині найкращі можливості для розвитку її творчих початків, відпочинку.

2. Будь-яка форма життя є унікальною і заслуговує на повагу, якою б не була її користь для людини, і для визнання цієї невід'ємної цінності інших істот людина повинна керуватися моральним кодексом поведінки (так званим моральним імперативом). Людина може своїми діями або їхніми наслідками відозмінити природу й вичерпати її ресурси, і тому вона повинна у повній мірі усвідомлювати нагальну необхідність збереження рівноваги і якості природи і природних ресурсів.

3. У світі все пов'язане з усім. Природне середовище, людина і суспільство складають єдину систем. Цілісність природи - гарантія існування людини як виду. Руйнуючи природу, ми завдаємо шкоди не лише собі, але й майбутнім поколінням, несемо моральну

відповідальність перед нащадками за збереження різноманітності й багатства природного світу.

4. Змінювання природи неминуче, однак ідеологія безмежного підкорення природи аморальна і згубна. Перспективи виживання людини пов'язані зі взаємною еволюцією природи, суспільства і людини (так звана коеволюція). Будь-які соціальні і науково-технічні нововведення повинні оцінюватись з урахуванням їхньої екологічної значущості.

5. Простота, достатність, стійкість і природо відповідність повинні стати основними принципами людського життя, економічної і соціальної політики.

Особливо важливе значення для побудови теорії екологізму належить В. Вернадському. У його працях була поновлена й науково обґрунтована ідея «ноосфери» – сфери розуму, тобто такого стану біосфери, коли суспільство є визначаючим фактором його розвитку. Це такий стан гармонії людини й природи, коли людина стає відповідальною за її стан, зберігаючи її у придатному для свого існування вигляді, а природа, в свою чергу, спрямовує розвиток людини, стала однією з основних філософських ідей екологізму [5].

На підставі філософського учення екологізму сформувалась його політична теорія. Загальнофілософські настанови стали переводитись в операційні поняття політики, оскільки «засоби» виступають як операційні поняття «мети». Це, в свою чергу, стимулювало формування *політичної теорії екологізму*. Поява екологічної політичної теорії була обумовлена також необхідністю впровадження екологічних цінностей у соціальну практику, перетворенням різних соціальних інститутів, у тому числі й інститутів влади, так і потребою вирішення конкретних екологічних проблем на локальному рівні. Крім того, переведення цінностей екологізму на мову політичної теорії сприяло подальшій конкретизації екологічних понять, збільшенню різноманітності контексту, в якому вони існують, і, нарешті, створенню концептуального образу оптимального, «екологічно випрацьованого» політичного режиму.

Зауважимо, що політична теорія екологізму досить своєрідна. Вона дещо по-іншому поставила традиційні проблеми й висунула ряд нових. З точки зору теоретиків екологізму, необхідно говорити про нове усвідомлення поняття «влада», про політичну екологію, куди входять всі аспекти життя і існування людей. Серед них важливе місце посідають власне політичні, тобто розробка і обґрунтування шляхів політичної організації суспільства, проблеми взаємовідносин громадянського суспільства і держави, політична етика і політичні

принципи. Доводячи правомірність ствердження нової екологічної парадигми в політиці, екологісти пов'язують появу кризових явищ у сучасному політичному процесі з екологічною кризою (О. Андрос, О. Базалук, В. Кирик, Л. Курняк, С. Крутько, О. Салтовський, Л. Стасюк, Г. Таран, В. Топоровський, М. Хилько, В. Шибко).

Серед головних елементів політичної теорії екологізму виділимо такі:

1. *Усвідомлення майбутнього омніциду* (загибелі всього живого). Лише цілісний, системний погляд на світ дозволить, на думку екологістів, уникнути глобальної катастрофи. Планетарна свідомість, що формується, ґрунтується, зокрема, на думку А. Тоффлера, не на принципах *laissez-faire*, а на ідеях глобалізму, які заперечують націоналізм і суверенітет: «Якщо націоналізм покликаний говорити за всю націю, то глобалізм за увесь світ» [6, р.335]. Цю думку підтримує відомий дослідник М. Мойсеев: «Спільні труднощі повинні породити відчуття нової спільності: ні родини, ні роду й навіть ні країни - загальнопланетарної єдності» [7, 251].

2. Екологісти конструюють свою, альтернативну модель системи «влада-людина». Суть її у відмовленні від будь-яких форм насильства і *розвиток базисно-демократичної політики*, тобто максимально децентралізованої, «прямої демократії», головними принципами якої повинні стати справжнє народовладдя, рівноправність, воля особистості.

3. *Децентралізація соціальної і політичної активності*. Сучасна держава – породження індустріальної системи, а тому вона повинна «відмирати» разом з цією системою. Звідси гасла: «діяти проти держави і без держави», «розсіювання державної служби серед низових комірок суспільства». У силу обшинної організації соціального життя заперечується політичний масштаб національної держави на користь регіонального устрою. У федерації регіонів екологісти вбачають і майбутнє усієї планети, де буде одночасно реалізований і політичний принцип різноманіття.

Таким чином, теоретичні побудови екологістів з проблем державної влади поєднують давній анархістський ідеал суспільства без центрального уряду, суспільства» у якому особа володіла б високим ступенем свободи, що свідчать про зростання вимог регіоналізації, децентралізації, функціональної диференціації структур, які приймають рішення.

4. Важливою складовою політичної теорії екологістів є *орієнтація на позаінституціональні форми політичної участі*, антипартизм. Традиційні політичні партії як одна з основних конструкцій сучасної

політичної системи, що намагаються зберегти status quo, заперечуються. Теоретики екологізму вважають, що між флангами у сучасних політичних системах немає принципової різниці. Ліві, праві, центр повинні бути змінені такою партією, яка б виходила не з соціального критерію у своїй діяльності, а перш за все з гострих суперечностей між людиною і технікою, людиною і державою, які особливо яскраво виявляються у сфері екології. Це повинна бути партія нового типу, свого роду «антипартія», у якій не було б тенденції до бюрократизації.

5. Політичні принципи переходу до нового екологічного суспільства – наступний важливий елемент політичної теорії екологізму. Своїх цілей екологісти мають намір досягти, використовуючи так звану *мультифронтальну стратегію*, що містить у собі різні форми боротьби. Вони мають намір поступово підвести суспільство до такої системи управління, при якій централізованій владі залишається мінімальна сфера діяльності.

Важливою складовою частиною цієї мультифронтальної стратегії, без якої неможливе досягнення глибинних змін, є радикальна перебудова пануючих потреб і настанов. Це буде «мініреволюція», на відміну від «макрореволюції». Її важелями є зростання освітнього рівня, переконаність, більш рівномірний перерозподіл ресурсів, підтримка всім суспільством реформ, усунення заборон, ненасильницький опір, постійне самовдосконалення людей і будівництво нових людських відносин у межах невеликих колективів. Основним принципом досягнення нового політичного і соціального порядку є консенсус й ненасильство діяльності людьми і конкретизується у реальних політичних діях.

Складовою частиною екологізму є теорія обґрунтування нової, альтернативної за своєю суттю, економічної системи. *Економічна теорія екологізму* історично й концептуально так тісно пов'язана з політичними ідеями, що без них вона не може бути ані зрозуміла, ані науково висловлена. Однак, контури майбутньої економічної структури вимальовуються неоднозначно: одні чітко й визначено, інші розмиті і багатоваріантно. Багато які проблеми екологічно орієнтованої економіки знаходяться у постійному розвитку. От чому важко визначити точку відліку, виділити самостійні оригінальні принципи економіки екологізму.

У витоків створення образу майбутньої екологічної економіки стояли великі інтелектуальні сили. Основні ідеї нового типу економіки ми знаходимо у відомих роботах Римського клубу, лондонського Фонду нової економіки, шведського Фонду Дага Хаммерс-колда,

маніфесті англійських екологів «Проект виживання», у наукових доробках Е. Шумахера, А. Тоффлера, Т. Розака й ін. Певний внесок у формування концепції нової моделі економічного розвитку вносять і вітчизняні автори: О. Балова, С. Генсерук, М. Голубець, Л. Гринів, С. Дорогунцов, І. Доцин, Л. Клименко, Д. Колотило, К. Коценко, В. Кучерявий, А. Макгін, М. Огняник, О. Оніпко, І. Яремчик та ін. Визначились і основні тенденції у осмисленні перспектив нової економіки, найбільш значні з яких орієнтовані на нульове економічне зростання, органічне зростання і екофільну стратегію інтенсифікації.

Як і політичні, економічні моделі екологів у більшості своїй концентруються навколо критики сучасної індустріальної системи. З цієї точки зору багато які засади екологізму, без усілякого сумніву, констатують реальні проблеми сучасної економіки. Ця економіка характеризується великою кількістю красномовних визначень. Це «економіка бульдозера», бо наступає на навколишнє середовище немов би величезний бульдозер, споживаючи непоновлювальні природні ресурси, яка має слабкий зв'язок з природними процесами і володіє малою ефективністю [4, 58]. Це «економіка ковбоя», яка орієнтована на екстенсивний шлях розвитку, на безмежність природних ресурсів і яка шукає вирішення усіх проблем «за найближчим пагорбом» [4, 65].

Економічна система, побудована на подібних принципах, з точки зору екологів, наносить непоправної шкоди навколишньому середовищу, бо націлена на нестримне економічне зростання, на постійне стимулювання людини нескінченно здобувати матеріальні блага. Це споживацький тип економіки. І якщо соціальні й інші проблеми індустріальне суспільство вирішувало шляхом постійного економічного зростання, шляхом збільшення за рахунок нього соціальних допомог і т. ін., то екологічні проблеми таким чином не вирішити. «Таке бажане економічне зростання, яке лежить на поверхні суспільного розвитку, обертається не більш, «як пірровою перемогою, оскільки воно досягається ціною руйнування природи і погіршення якості середовища помешкання людей» [8, 55].

Нова економіка отримала назву економіки «третьої хвилі», «іншого розвитку», що слідує за другою – антиекологічним індустріалізмом. Фундаментом нового типу економіки повинно стати широке використання досягнень інформатики, як «третьої хвилі» у виробництві споживчих благ, при якій фізичні ресурси замінюватимуться ресурсами людського знання. Нове екологічне суспільство буде таким, у якому основним продуктом і наслідком праці стане інформація і завдяки розвиненій інформаційній формі

інтенсифікації реалізуються всі усвідомлені екологічні імперативи» [9, 94].

Характерною рисою інформаційної економіки є орієнтація на творчий характер праці. Як відзначається А. Тоффлером: «У галузях третьої хвили іде переважно про участь працівників у прийнятті рішень,... про рухомий у відношенні часу графік роботи замість жорсткого, про такі супутні переваги, коли працівнику дається змога вибору, а не ставлять його перед фактом, що здійснився, про те, як заохочувати творчість, а не вимагати сліпої слухняності» [10, 253-254]. До цього ж часу, у жодній економічній системі працівник не знаходить задоволення у своїй праці, є безправним гвинтиком потужної техноструктури.

Неявним важливим елементом альтернативної організації виробництва є висока якість наукоємної праці індивідуально добре підготовленого працівника. «Працівник третьої хвили, – зауважує А. Тоффлер, – більш незалежний, більш винахідливий і не є більше додатком машини. Типовим є працівник, що володіє фахом або професійним знанням. Подібно до ремісника доіндустріальної епохи, що володів набором ручних інструментів, нові інтелектуальні працівники (якщо хочете, то саме так будемо їх називати) володіють майстерністю і інформацією, які й складають їхній набір духовних інструментів. Нові працівники більш схожі на незалежних ремісників, ніж на взаємозамінних працівників конвеєру. Вони молодші, краще освічені. Вони ненавидять рутину. Вони віддають перевагу роботі безконтрольно для того, щоб виконати свою роботу так, як вони вважають потрібним. Вони звикли до... гнучкої організації. Вони являють собою нову силу, і їх число зростає» [10, 255].

Основний принцип нової економіки – в задоволенні нематеріальних потреб людини, вона дає змогу «людям добре робити свою справу за винагороду й безплатно, вона буде заохочувати намагання спиратися на свої сили, вона буде розглядати здоров'я як складову частину багатства, берегти природу й навколишнє середовище» [11, 32].

Нова економіка характеризується як моральна. Між нею і товарною економікою є певна подібність. Люди надають один одному товари і послуги, не отримуючи при цьому взамін нічого значного. Цей очевидний дисбаланс насправді лише видимість, він існує лише остільки, оскільки існує таке поняття як плата. В реальній економіці – гроші – визнана цінність – стає платою за придбання. У моральній економіці платою стає інша валюта - вдячність, повага [12, 276].

Більшість економічних проектів екологів не приймає ринковий механізм в економіці. Тут виявляється такий характерний для екологів пріоритет етики над економікою, адже ринок не лише несправедливо і нерівномірно розподіляє громадське багатство, але перш за все вбиває у людях моральні основи, виховує їх в душі конкуренції, взаємної ворожнечі і погоні за прибутком. Ринок нівелює людські здібності й індивідуальність, знижує їхню здатність до самовдосконалення. Державне регулювання виробництва має багато в чому подібні ж наслідки. Поряд з несправедливим (внаслідок суб'єктивності) розподілом матеріальних благ, воно знижує опірність людини бюрократичному господарчому механізму, перед яким окрема особа виступає як безособова сила. Обидві системи тотально руйнують природу.

Отже, суспільство повинно налагодити пошук шляхів збалансованого розвитку, перейти до широкомасштабної, яка саморегулюється на локальному рівні, але керованої на глобальному рівні - еволюції.

Політична й економічна теорії екологізму особливо яскраво виявляються у *футуристичних моделях екологів*, які ми визначаємо, як складову частину їхньої ідеологічної системи.

Проекти нового, екологічно збалансованого суспільства теоретики екологізму розробляють вже протягом тридцяти років. Найбільш яскраві його описи подані в працях А. Тоффлера, Т. Розака, Д. Бреуна, Ч. Рейча, Е. Дамманна, В. Офалза, Д. Шварца. З'являються поодинокі почини й вітчизняних авторів.

Погляди екологів не майбутнє відзначаються підкресленою своєрідністю і особливою розкутістю уяви. Їх можливо порівняти з творами наукової фантастики і вільним польотом думки дитини, яка не обмежена багатьма умовностями існуючої цивілізації. Незважаючи на удавану хаотичність поглядів, що їх викладають екологи, вони у своїх футуристичних побудовах використовують відомий методичний апарат, зокрема сценарний метод уяви майбутнього. Цей метод сформульований А. Тоффлером: «Раніше люди вивчали минуле, щоб пролити світло на сучасне. Я перегорнув дзеркало часу, бо переконаний, що цілісний вигляд майбутнього може допомогти нам прозирнути у сьогодення. Нам буде усе важче розуміти наші особисті і громадські проблеми, якщо ми не навчимося використовувати модель майбутнього як інтелектуальний інструмент» [6, 4].

У своїх прогнозах екологи виходять з багатоваріантної уяви про майбутнє, як це часто роблять футурологи. Особливо виразно простежуються полярні варіанти – песимістичний і оптимістичний.

Перший варіант можна назвати ідеальною уявою екологів про майбутнє, їхньою утопією у позитивному розумінні. Другий варіант виконує функцію антиутопії, тобто попереджає про те, що може статися, якщо не вжити необхідних заходів по вирішенню назрілих проблем.

На думку екологів у новому суспільстві пануватиме тріада ціннісних імперативів екологізму. Це, по-перше, цінність особистої аутентичності, яка має на думці, що життя лише тоді являє собою благо, коли його зміст і стиль відповідають цінностям й покликанню людини. По-друге, цінність самовизначення, право політичного вибору, які ґрунтуються не на встановленнях і нормативах, а лише на свідомому бажанні волі і справедливості. Третя цінність – цінність справжньої колективності, створення якої має відбутися на підставі повернення до примату територіальних зв'язків, а не соціально-економічних.

Підбиваючи підсумок розгляданню екологічного футуризму, слід відзначити, що безпосереднім джерелом цих моделей стали ідеї утопізму, що багато у чому визначило утопічний характер деяких положень екофутуризму. Витоки впливу утопічних ідей на екологів розпочинаються ще з принципів, сформульованих Платоном у його ідеальній державі, їх вабив описаний ним політичний і соціальний устрій, у якому життя людей тече у згоді з природою, основою соціального устрою є розподіл праці, а не майнове нерівність.

Важливим джерелом футуристичних концепцій екологів є також твори утопістів Нового часу. У них екологи позичають не лише окремі ідеї, але у деяких випадках саму логіку актуальних проблем, а також контури шляхів їхнього вирішення. Тут ми перерахуємо деякі з напрямків такого запозичення: ідеалізація минулого й критика сучасного; виправдання окремих елементів існуючої реальності за до допомогою відсилання до гіпотетичної ситуації часто непривабливої властивості; конструктивна критика сучасного за допомогою ідеальної альтернативи.

Важливим джерелом футуристичних концепцій екологізму є й ідеї В. Вернадського – видатного українського вченого. Ідея ноосфери – сфери розуму – у середині ХХ сторіччя здавалась утопією, а вже наприкінці сторіччя виглядала як реально досяжне, як стратегія виживання і розумного майбутнього всього людства.

Таким чином, футуризм – важливе досягнення екологів, що допомагає уникнути прямого виведення соціально-політичної теорії з фактів, що є у наявності, але не абстрагуючись від реальності як такої. Футуризм грає важливу роль у розповсюдженні тих елементів

теорії екологізму, які ще не реалізувались. З нашої точки зору, прогресивне політичне мислення повинно звільнюватись від повсюдного домінування сучасного для того, щоб критично усвідомити те, що відбувається, і виробити можливі шляхи подальшого розвитку.

Необхідно визначити, що ідеологічна доктрина сучасного екологізму не є ще досить стрункою, структурно-логічною побудовою. Не вистачає послідовності, чіткості, всебічності розгляду й узгодженості окремих частин цього теоретичного утворення, що формується. Разом з цим, досить чітко виявляється необхідність подальшої розробки цього, безперечно перспективного підходу до аналізу політичних процесів і інститутів влади, що ґрунтується на врахуванні екологічного політичного світогляду, менталітету, підходу до визначення перспектив політичного курсу партій і урядів, активізації усіх форм політичної участі.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Деркач В.* Трансформація поняття «екологія» в сучасному світоглядному контексті / Концептуальні виміри екологічної свідомості: Морнографія. – К. : Вид. Парапан, 2003. – С. 70-109.
2. *Kirkman R.* Why Ekology Cannot Be All Things to All People:»Adaptive Radiation» of Scientifik Concepts // Environmental Ethics. - 1997. – Vol. 12. – № 4. – P. 375-390.
3. *Гардашук Т.А.* Концептуальні параметри екологізму. – К. : Вид. Парапан, 2005. – 200 с.
4. *Button L.* A dictionary of greens ideas: Vocabulary for a sane a sustainable future. – L. – 1988. – 524 p.
5. Вернадський В.И. Размышление натуралиста. Кн. 2. Научная мысль как планетарное явление. – М. : Наука, 1975. – 191 с.
6. *Toffler A.* The third wave. – N/Y. – 1980. – 544 p.
7. *Моисеев Н.Н.* Человек и ноосфера. – М. : Мол. гвардия. – 1990. – 351 с.
8. *Лемешев М.Я.* Природа и мы. – М. : Сов. Россия, 1989. – 272 с.
9. *Урсул А.Д.* Перспективы экоразвития. – М. : Наука, 1990. – 272 с.
10. *Тоффлер А.* Будущее труда // Новая технократическая волна на Западе. – М. : Прогресс, 1986. – С. 336 с.
11. *The green alternative: Guide to good living.* – Nethuen. – 1891. – 336 p.
12. *Стегній О.* Соціологічне прочитання природи. – К.: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2012. – 436 с.

Поппер Л.В. Структурно-функциональная характеристика идеологии экологизма.

Рассматривается структурно-функциональная характеристика идеологии экологизма как идеологии постиндустриального общества, в частности анализируются такие ее составные: конкретно-историческое знание, философская, политическая, экономическая теория, экологический футуризм.

Ключевые слова: экология, экологизм, экологическое знание, экологическое мировоззрение, экологический футуризм, экологическое движение, идеология.

Popper L.V. Structural and functional characteristics of the ideology of environmentalism.

The structural and functional characteristics of the ideology of environmentalism as an ideology of post-industrial society are analyzed, including such components as: specific historical knowledge; philosophical, political, economic theory; environmental futurism.

Keywords: ecology, environmentalism, ecological knowledge, ecological outlook, environmental futurism, the environmental movement, ideology.